De e-reader is 25 geworden

12-03-2019 11:00

Op 12 maart is het 25 jaar geleden dat Sony de eerste e-reader met e-boeken in Nederland en Vlaanderen op de markt bracht. Het bracht een eerste golfje van belangstelling teweeg. Er was reeds een lange aanloop naar een concept voor mobiel lezen afgelegd. Na deze eerste, maar zeer kleine golf volgden er meer. Het concept van een elektronisch boek en een elektronisch leesapparaat was er, maar het moest nog wel geaccepteerd worden door uitgevers en lezers.

Van concept naar product

De overgang van een analoog product naar een digitaal concept vraagt om meer dan technologie. Zeker bij een cultuurproduct als een boek. De oorsprong van het e-boek lag in de tekening van de Memex, een documentenopslag- en opzoekmachine, in 1945 geplaatst bij het artikel *As we may think* van Vannevar Bush in het tijdschrift *The Atlantic*. In 1971 werkte Michael Hart het concept van een e-book uit toen hij het Gettysburg Address op een mainframe leesbaar maakte in kapitalen (naar het voorbeeld van telexen). In 1976 werd de term e-book voor het eerst gebruikt door Andries van Dam , een universiteitsprofessor die met studenten literatuur op een computer analyseerde. Het e-book was een file met tekst en was bij de toenmalige stand van computertechnologie nog niet draagbaar. Of zoals de uitgevers zeiden: “Een monitor met een draadje neem je niet mee naar bed.”

Dynabook

De eerste stap naar een mobiel apparaat werd gemaakt in 1968 toen Alan Kay Dynabook ontwierp. Oorspronkelijk was dit bedoeld als een computerapparaat voor kinderen, die op de elektronische versie van een leistenen schrijfblok konden tekenen en schrijven. Tegenwoordig wordt Dynabook gezien als hét prototype voor de e-reader, tablet en mobiele telefoon met een scherm en een al dan niet virtueel toetsenbord.

De kaft om het e-boek

Tijdens de ontwikkeling van de cd-rom door Philips en Sony hield de CEO van Sony op een congres van uitgevers in een stadion in Mexico Stad een cd in het zonlicht en sprak de verwachting uit dat de cd-rom de drager van het e-book zou worden. In 1991 lanceerde Sony inderdaad het eerste leesapparaat voor e-boeken in Japan, in 1992 in de VS en op 12 maart 1994 in de Benelux. De e-bookfile werd opgeslagen op een kleine cd-rom van 8 cm diameter met 200 Mb opslagcapaciteit. Het leesapparaat bestond uit een schermpje, met een toetsenbord met rubberen toetsen.

De Sony e-reader met eenkleine CD-ROM in cassette (© Collectie Jak Boumans)

De technologie was er dus, maar waren er ook e-boeken? De introductie had later een les voor de Nederlandstalige uitgevers moeten zijn. Sony bracht uitgevers en technici bij elkaar en maakte met hen titels

en werkte aan een marketingplan. Het resulteerde in 15 titels, voornamelijk naslagwerken zoals een woordenboek,een hotelgids en een vademecum. In 1995 kwam er een einde aan deze golf. Het apparaat was kostbaar (1200 gulden, ca. 540 euro), het was te zwaar met 450 gram, exclusief drie dikke batterijen. En het kleine zwart-witscherm nodigde niet bepaald uit tot lezen; zelfs de titel *Joy of Sex* was in tegenstelling tot het kleurrijk geillustreerde boek dan ook geen bestseller. Bovendien was het e-book-assortiment eind 1995 wereldwijd niet groter dan 356 titels. In Nederland en Vlaanderen werden er slechts 1200 leesapparaten verkocht en waren er zo'n 15 titels van naslagwerken beschikbaar.

Tweede golf

Tijdens de introductie van de Sony Data Diskman verandere het medialandschap. Internet deed zijn intrede en werd al snel een distributienet. Ook voor e-books. Uitgevers konden via het netwerk e-books verkopen en versturen naar pc's. Door een tabletachtig leespparaat aan de pc te hangen kon de gebruiker de file in het geheugen van de e-reader laden. Het tabletachtig leesapparaat werd ontwikkeld door Franklin, een bedrijf dat handzame vertaalapparaatjes produceerde.

Rocket eBook

De techniek van de opslag en distributie was geen probleem, maar de acceptatie van elektronische boeken door uitgevers wel. De affiniteit met de techniek en het product, de verschillende standaarden en het risico van piraterij maakten de uitgevers schichtig. Desondanks werd er een eerste e-book winkel opgericht in 1987, die tot 2012 bestaan heeft, en kwam de productie van e-boeken op gang.

Logo van de eerste e-Boekwinkel

De derde golf

Het scherm van de e-reader bleef een probleem. Het scherm van Sony was klein en zwart-wit. De schermen van de tweede golf readers zoals Rocket eBook waren groter, maar waren Thin-Film-Transistor (TFT)-schermen. Draaglijk, maar de schermen werden voortdurend ververst, hetgeen interferentie (geflikker) voor de lezer opleverde. Met andere woorden, het was vervelend voor de ogen. Bovendien waren deze e-readers afhankelijk van batterijen.

In 2001 begon het bedrijf e-Ink met de ontwikkeling van een nieuw scherm. Voordelen van dit nieuwe scherm zijn de afwezigheid van interferentie en langere batterijduur. Het leesapparaat gebruikt alleen elektriciteit voor aan en uit, navigatie en het omslaan van pagina's. Als een pagina eenmaal op het scherm is geladen, dan verbruikt het apparaat geen elektriciteit meer. De duidelijke tekst op de pagina's, dankzij de gestoken letters, de helderheid en stabiliteit van de pagina zijn doorslaggevende argumenten bij de aankoop van de apparaten.

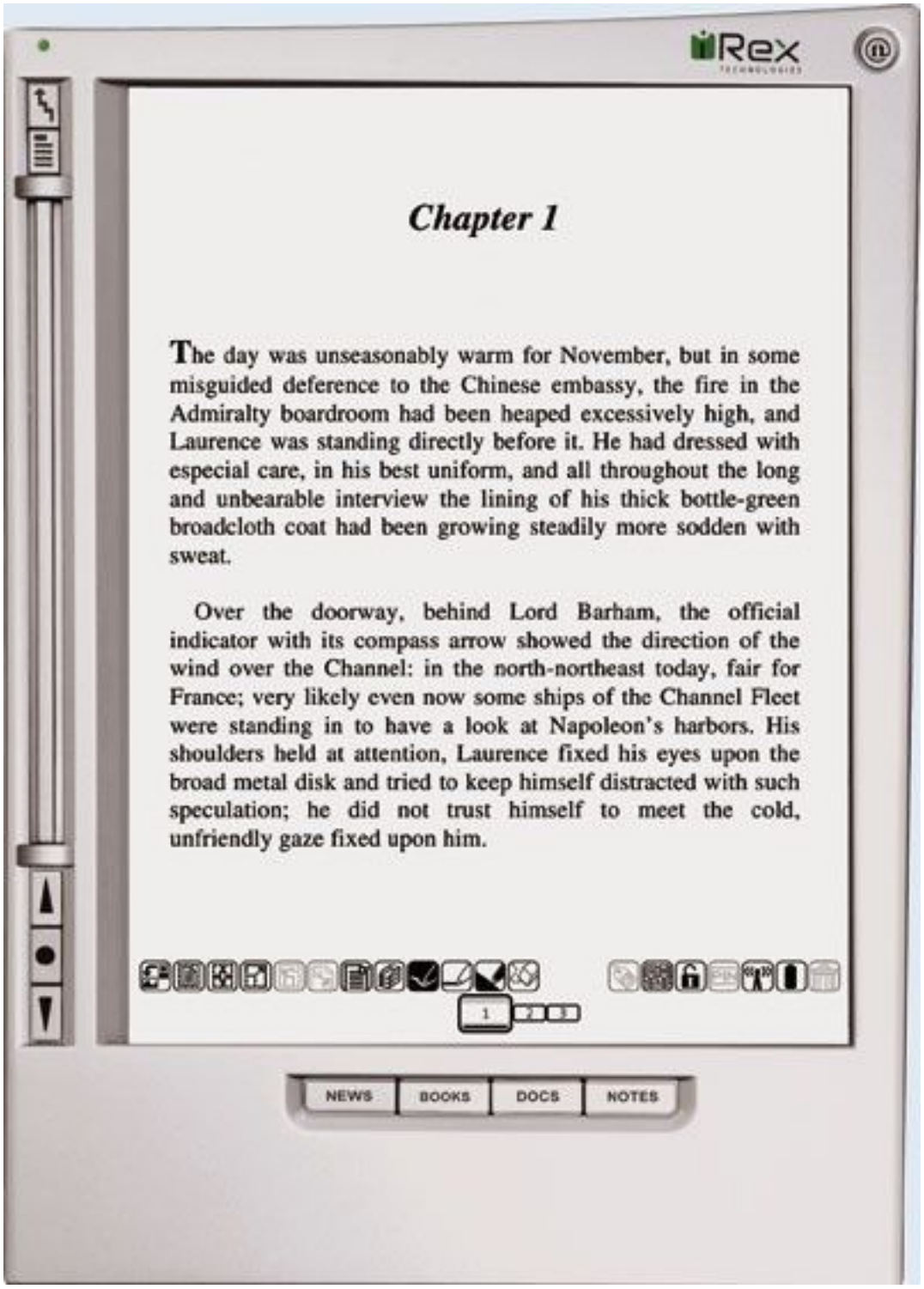

De Iliad e-reader van iRex

Het Nederlandse bedrijf iRex Technologies bracht in 2006 als eerste een e-reader met e-Ink scherm op de markt, maar kreeg geen grip op de uitgevers- en lezersmarkt. Zo ging een opdracht van Amazon voor hun Kindle-leesapparaat aan hun neus voorbij en legde het bedrijf uiteindelijk het loodje, terwijl Kindle in de VS een begrip is geworden.

De markt voor e-boeken is mede-gegroeid dankzij de standaardisering van het formaat. Deze dagen worden e-

boeken aangeboden in het ePub-formaat en soms als PDF. Bovendien zijn de uitgevers minder bang voor piraterij en mag een koper het e-boek op een beperkt aantal apparaten opslaan.

De Nederlandse markt

Intussen is er in Nederland een markt ontstaan voor e-boeken. CB, het vroegere Centraal Boekhuis, presenteert elk kwartaal cijfers. Dit zijn geen cijfers voor de complete markt, aangezien naast CB een aantal uitgevers hun eigen distributie verzorgen, toch kan men er in globale termen uit opmaken hoe de markt zich ontwikkelt. Zo ligt het aantal e-boektitels ruim boven de 50.000, uitgegeven door 333 uitgevers. Het aantal e-readers ligt rond 2,2 miljoen. E-books kunnen ook gelezen worden op tablets en smartphones. In Nederland zijn er ruim 9,5 miljoen tabletbezitters en 12 miljoen smartphonebezitters.

Jak Boumans, auteur van Toen digitale media nog nieuw waren – Pre-internet in de polder (1967-1997)

Promotievideo Sony (1994)

Jak Boumans